

Inventari de **les cabanes de volta** de la comarca de les Garrigues

a comarca de les Garrigues la trobem sembrada d'unes curioses construccions de pedra seca anomenades cabanes de volta, que combinen la solidesa de la seva construcció amb l'encant de la seva estètica, tant integrades al seu entorn que semblen obra de la mateixa natura.

Les cabanes es van construir com a suport al cultiu de l'olivera; quan l'olivera es convertí en el cultiu predominant a la comarca, la cabana passa a ser la seva construcció més emblemàtica.

La construcció de cabanes va tenir el seu moment al·gídur durant la segona meitat del segle XIX, coincidint amb la llei del 26 d'agost de 1837 que abolia les senyories, fet que va permetre que els pagesos que treballaven les propietats dels terratinents adquirissin terres; i poguessin construir cabanes en les seves noves finques.

Cabana amb el sostre plantat de liris a Juncosa. Foto: Josep Preixens

El material emprat en la seva construcció sortia tot de la mateixa finca, estalviant així despeses als nous propietaris. I seguint el tarannà dels seus constructors, les cabanes eren construccions molt solides, pensades perquè en gaudissin també les generacions venidores.

D'interior espartà, no fent cap concessió al confort propi. Així trobem al voltant de la llar de foc pedres per seure i una mena de ninxols a les parets a manera d'armaris. L'únic luxe que trobem a l'interior de la cabana és la menjadora de l'animal de càrrega, construïda en molts casos amb grans pedres ben treballades, mostrant l'estima que sentien per aquests nobles animals, l'ajuda dels quals era essencial en les tasques agrícoles.

El gruix de terra col·locat sobre la cabana li proporcionava un magnífic aïllament, mantenint la temperatura del seu interior estable al llarg de tot l'any. El pagès hi feia vida en recollir la collita, quan llaurava i en el temps de la poda.

Les cabanes es van mantenir en ús fins que es va introduir el tractor a l'agricultura. A partir d'aquest moment les cabanes van quedar arraconades a les finques on el

pas del temps ha anat desgranant lentament les seves pedres fins arribar a ensorrar-les.

La comarca estava perdent un important tresor arquitectònic. Aleshores, sortí la figura de Fèlix Martín, de la Floresta, que va fer un magnífic estudi d'aquestes construccions, que va sortir a la llum amb el títol *Construccions de pedra seca de la comarca de les Garrigues*, i que fou publicat per Pagès Editors l'any 1991.

En aquest treball l'autor recomanava la confecció d'un inventari que donés una visió global d'aquest patrimoni, punt de partida imprescindible per emprendre altres iniciatives de conservació, estudi i de salvament si s'esqueia.

Compartint plenament aquest punt de vista, vaig decidir tirar endavant aquest inventari començant per inventariar Juncosa de les Garrigues, el poble on vaig néixer. Allí, acompanyat del meu pare vam catalogar 73 cabanes, vam prendre nota dels problemes que anaven sortint, ja que no és el mateix inventariar una població que una comarca sencera i amb l'experiència adquirida vam planificar l'inventari de tota la comarca. La feina a fer era immensa, per això un cop vaig tenir clar que volia tirar endavant aquella tasca, vaig contactar amb el Consell Comarcal demanant-li la seva col·laboració; a canvi, l'inventari quedaria dipositat a la seva seu.

Al Consell Comarcal li va semblar bé la idea, i la vam tirar endavant. El primer pas va ser esclure a tots els ajuntaments de la comarca demanant-los una persona que conegués bé el terme, perquè m'ajudés a localitzar les cabanes. La majoria dels ajuntaments van col·laborar i en alguns va ser el mateix alcalde qui em va acompanyar.

El primer ajuntament a contestar va ser el dels Omellons. El seu alcalde en aquells moments, el Sr. Antoni Soler, mostrant una gran sensibilitat per aquest tema, em va acompanyar en la recerca i tots dos vam inventariar el terme.

Vam començar a treballar l'any 1995. En aquest moment l'inventari consta de més de 1000 fitxes.

Cabana amb coberta de lloses al Miosell. Foto: Josep Preixens

Josep Preixens Llevadot

A la comarca vam trobar cabanes amb 8 estils diferents de coberta, predominant la volta de canó amb un 80'73 %.

Volta de canó	80'73 %
Volta apuntada	7'86 %
Volta plana	1'90 %
Coberta de falsa cúpula	2'41 %
Coberta per eliminació d'angles	2'21 %
Coberta de lloses	3'46 %
Coberta d'arc i lloses	0'13 %
Coberta amb jàsseres i lloses	0'13 %
* Altres	0'52 %

* Cabanes que en trobar-les tancades no vam poder identificar el seu tipus de coberta.

A la comarca vam trobar 181 cabanes datades. La més antiga era de l'any 1738 i la vam localitzar al terme de les Borges Blanques.

Les Borges blanques és la població amb més quantitat de cabanes; en vam trobar 144 exemplars. Mentre que el Vilosell és el poble de les Garrigues amb més densitat de cabanes; en trobem 4'58 per Km.

En definitiva, podem dir que la cabana tipus de la comarca de les Garrigues estaria coberta amb volta de canó i donaria una superfície interior de 21 m².

Vam creure que a més d'inventariar aquestes construccions s'havien de divulgar. Per això vam preparar una exposició fotogràfica que consta d'unes 200 fotografies mida 20x30, on es poden veure tots els tipus de cabanes que trobem a la comarca; l'exposició es complementa amb passis de diapositives. En aquest sentit, cal remarcar que aquesta exposició està a disposició de qui vulgui exposar-la.

Veient que hi havia un gran desconeixement entre els joves del que són aquestes construccions, vam proposar al Consell Comarcal de fer xerrades als escolars de la comarca, ja que ells seran el dia de demà els encarregats de vetllar per la conservació d'aquest patrimoni.

Aquest projecte el vam dur a terme amb la col·laboració del Centre de Recursos Pedagògics de les Garrigues. Per primer cop al nostre país s'ha donat a conèixer als alumnes de cinquè i sisè d'Ensenyament Primari i primer i segon d'ESO d'una comarca, el seu patrimoni rural de pedra seca, combinant la teoria a les aules amb sortides guiades al camp, on van poder veure aquestes emblemàtiques construccions.

L'objectiu final de potenciar entre els escolars l'estima per aquestes construccions creiem que s'ha aconseguit abastament.

A Juneda hi van participar 54 alumnes del CEIP Manuel Ortiz. El dia 25 de març vam treballar el tema

Escolars plantant lliris al sostre d'una cabana. Foto: Josep Preixens.

a l'escola mitjançant una projecció de diapositives i el dia 25 d'abril vam realitzar una sortida al terme dels Omellons, on els joves van visitar una cabana i un aljub, i van plantar lliris a la terra del sostre de la cabana per tal de compactar-la i evitar que se l'emporti l'aigua de la pluja com es feia quan les cabanes estaven en ús.

Aquesta iniciativa s'ha dut a terme en un moment clau per potenciar aquest patrimoni, per tal com l'olivera, l'altra figura emblemàtica de la comarca, ha estat ferida de mort per les fortes glaçades del passat hivern, i la comarca no pot permetre's la pèrdua dels seus dos elements més representatius.

El següent pas hauria de ser la creació de rutes turístiques, mitjançant les quals es podria explotar el gran atractiu d'aquestes construccions de cara al pujant turisme rural, el que els donaria un ús alternatiu i permetria a la nostra construcció més emblemàtica torna a lluir com cal als camps de la nostra comarca. ■

"Veient que hi havia un gran desconeixement entre els joves del que són aquestes construccions, vam proposar al Consell Comarcal de fer xerrades als escolars de la comarca, ja que ells seran el dia de demà els encarregats de vetllar per la conservació d'aquest patrimoni."

Xerrada sobre les cabanes de volta als alumnes del CEIP Manuel Ortiz de Juneda.

